

Zašto Hrvatska propada i zašto taj proces neće stati **- povodom ideje da se stopa poreza na dohodak poveća na 50%, da se uvede** **porez na imovinu i povodom neobjavljenih ideja o još novih poreza –** **(Večernji list, lipanj 2010.)**

Godina je 1888., 10. studenog, ali kao da je 26. lipnja 2010. Naime, toga dana Mato Ilijašević, zemaljski kulturni radnik, u *Obzoru*, broj 259 piše:

"Svakoga od nas, koji iole ima srca za rane i nevolje naroda mora boliti kad vidi, da nam narod u mnogih stranah sve više propada, i da njegovo gospodarstveno stanje ne ide ni koraka napried, nego dapače sve više nazad.."

I tako piše Ilijašević te davne godine, s gorčinom i s malo nade, i ne znajući tada da u stvari piše o svojoj Hrvatskoj 122 godine i 228 dan poslije.

Ovaj članak govori o dva za građane važna aspekta – pravnoj sigurnosti i fiskalnoj politici koja su u stvari usko povezana u mjeri u kojoj je fiskalna politika, inkorporirana u poreznim propisima, dio pravnog sustava našeg društva.

Hrvatske vlade, bez obzira na njihov politički predznak, nikad nisu uspjele shvatiti i realizirati ekonomski temelj hrvatskog društva i blagostanja građana. Podsjetimo, člankom 49 Ustava određeno je: „Poduzetnička i tržišna sloboda temelj su gospodarskog ustroja Republike Hrvatske.“ To znači da smo svojevremeno pristali na privatnu ekonomiju i priznali da su poduzetnici jedini kreatori zaposlenosti i blagostanja u našoj zemlji. Možemo se i moramo upitati, pa kako to da taj ustavni propis u praksi tako slabo ili nikako ne funkcionira? Ako ne funkcionira ili je njegovo funkcioniranje atrofirano, a teško ćemo ustvrditi da su stvari sjajne, čak niti dobre, što je onda uzrok da tijekom gotovo dva desetljeća postojanja samostalne hrvatske države to poduzetništvo nikako da ostvari svoju funkciju – da zaposli građane i osigura im blagostanje. Dva su moguća krivca za takvo stanje – poduzetnici sami ili država. Ljudi koji imaju poduzetnički duh i ideju i/ili kapital uvijek će biti poduzetnici, ali da bi bili uspješni država je ta koja im treba osigurati „gospodarski ustroj“.

Gospodarski ustroj treba imati jednu važnu osobinu – efikasnost, ali nažalost država u ovih dvadeset godina nije bila sposobna poduzetnicima ponuditi efikasan pravni sustav kao okvir njihovog djelovanja. Danas svatko može ne platiti račun za kupljene proizvode ili usluge, a iz činjeničnih okolnosti vidljivo je da je to mogao učiniti, i pri tome ne završiti u zatvoru, kao što svaki upravni

službenik može protuzakonito i do besvijesti šikanirati građanina ili kompaniju (doslovno godinama) pa isto tako ne završiti u zatvoru. Kad bismo imali efikasan pravni sustav, a osobno sam uvjeren da je to izvor svih hrvatskih gospodarskih problema – i strukturnih i tečajnih i izvozničkih - sve ostalo potrebno učinio bi privatni sektor, uz sve njegove anomalije. Pravna nesigurnost unatoč silnoj reguliranosti i ne-vladavina prava hrvatska je crna rupa koja nemilice usisava sve dobro iz naše ekonomije i društva.

No, ovaj članak pišem, kao specijalist za poreze, u stvari zbog druge važne osobine „gospodarskog ustroja“, a to je porezni sustav koji, kao dio ukupnog pravnog sustava, čini važnu komponentu uspješnog funkcioniranja gospodarstva. Zašto postoje porezi? Jedina funkcija poreznog sustava, dakle i fiskalne politike, trebala bi biti prikupljanje sredstava za financiranje javnih funkcija države. Stara ideja kako bi se kroz porezni sustav trebala tražiti pravednost morbidna je i dovodi, u svojoj krajnjoj konzekvenci, do nekontroliranih poremećaja i neefikasnosti gospodarstva, smanjenju zaposlenosti i plaća. Ali kako je moguće da je ideja da se pravednost traži kroz porezni sustav morbidna, kad danas prevladava upravo to shvaćanje, vrlo široko rasprostranjeno, da su upravo porezi i fiskalna politika i idealan instrument za postizanje pravednosti u društvu.

Neke osnovne koncepte strukture poreznih razreda i poreznih stopa već sam u ranijim prigodama (ili neprilikama) objašnjavao toliko puta, i svaki puta posve bezuspješno, da mi već pada na pamet da i nisam u pravu. Ali, hajdemo to proći još jednom.

Što će napraviti poduzetnik (koga već muči država, kupci neplatiše i tko zna što još u ovoj zemlji) kad se poveća stopa PDV-a s 22% na 23%. Ako ne osporavamo temeljni ekonomski zakon – zakon ponude i potražnje – poduzetnik će, ako to elastičnost potražnje dopušta, pokušati ovaj povećani teret poreza prevaliti na svoje kupce proizvoda i usluga. A porez na dodanu vrijednost i zove se indirektnim porezom jer se smatra da se prevaljuje na kupce – plaća ga poduzetnik, ali snosi ga kupac. Može imati taj peh, pa djelovati u gospodarskoj grani gdje je elastičnost potražnje visoka, pa će povećani teret poreza samo djelomično moći prevaliti na kupce, a dio će snositi sam. Ako je racionalan, a teret ne može u cijelosti prevaliti na kupce, a mora ostvariti određenu dobit izraženu kao stopu povrata na kapital (što od uprave trgovačkog društva, primjerice, traži inozemni vlasnik), što mu preostaje? Može pokušati prevaliti taj povećani teret PDV-a na svoje faktore proizvodnje – kapital i rad, dakle može izvršiti pritisak na sniženje kamata na dobavljače kapitala (banke) i/ili na dobavljače rada (radnike). Hoće li u tome biti uspješan odredit će isključivo (i identično kao u slučaju pokušaja prevaljivanja poreza na kupce) odnos ponude i potražnje za kapitalom i radom. Kapital je daleko mobilniji nego rad, pa se krediti mogu nuditi i izvan Hrvatske, ali će velika većina radnika na burzi teško svoj rad

nuditi izvan Hrvatske. Iz toga bismo mogli zaključiti da će poduzetnik, u slučaju povećanja stope PDV-a i nemogućnosti da u cijelosti ovaj teret prevali na svoje kupce, vjerojatno dio radnika otpustiti ili im smanjiti plaće (što je isto).

Potpuno ista stvar dogodit će se ako se stopa PDV-a smanji, recimo na kruh i mlijeko na 0%, a na turističke usluge na 10%. Što će tada poduzetnik napraviti? Ako mu odnos ponude i potražnje u njegovom sektoru to dopušta, pokušat će zadržati iste cijene kao i prije smanjenja i tako ostvariti ekstra profite. Ova situacija je vrlo vjerojatna jer ako ste prije imali takvu potražnju da ste nešto mogli prodavati za 100, onda smanjenje poreza neće tu potražnju smanjiti, tako da će vjerojatno poduzetnici (proizvođači i trgovci) prodavati svoje proizvode i usluge i dalje za 100 i uživati sve beneficije ovakvog smanjenja PDV-a.

Ali, što je država htjela kad se smanjila stopu PDV-a za kruh i mlijeko na nulu? Htjela je, očito, da siromašniji slojevi građana mogu jeftinije kupovati osnovne životne namirnice i tako lakše živjeti. A to se nikad neće dogoditi! Primjer je u smanjenju stope PDV-a na turističke usluge na 10% koje nije provedeno kako bi građani mogli jeftinije ljetovati, već kako bi naši hoteli bili konkurentniji ostvarivali više prihode i dobit. Prema tome, kako se smanjenjem stope PDV-a u turizmu išlo u prilog hotelima, tako se, očito, smanjenjem stope PDV-a na kruh i mlijeko išlo u prilog pekarima i mljekarima (i njihovim trgovcima)

I što se sad događa? Ako država ima pet milijuna stanovnika i svaki jede kilogram kruha dnevno, a kruh je s porezom na dodanu vrijednost koštao šest kuna, a sada s nultom stopom pet kuna, država je prije prikupljala pet milijuna kuna poreza dnevno (1,825 milijardi godišnje), a sad, nakon smanjenja poreza na nulu, ne prikuplja ništa, a tu kunu bivšeg poreza sad u džep stavljaju proizvođači i trgovci, što je posve u redu, osim ako ne želimo osporiti djelovanje zakona ponude i potražnje.

Zamislite da država nije ukinula PDV na kruh i mlijeko, i da dalje godišnje na tome ubire 1,825 milijardi kuna godišnje, a da dva milijuna građana ove zemlje ne može plaćati svaki dan kruh šest kuna jer su siromašni. Pa zar pametna država ne bi zadržala porez na kruh i mlijeko, pa ga tako ubirala i od mene i drugih platežno sposobnih građana ove zemlje, a 2/5 tako ubranog poreza (za dva milijuna siromašnih), 730 milijuna kuna, vraćala kroz mirovinske i socijalne fondove onim dva milijuna građana koji su siromašni i koji ne mogu plaćati porez na kruh. A ja tako već godinama ne plaćam niti snosim porez na kruh i mlijeko, plaćam povlaštenu cijenu plina i struje i tko zna što još, a gubici države na proračunu sve su veći, a zahtjevi za još više sniženih stopa sve brojniji. Dokle tako?

I kako se takve nestašice u proračunu pokušavaju riješiti? Uvođenjem novih i novih poreza (kriznih i drugih). Poznato je iz teorije i stoljetnog iskustva da je

privatni sektor daleko efikasniji u korištenju novca od državnog sektora, a ubiranjem poreza se društveni proizvod jedne ekonomije koji ostvari privatni sektor dijeli između privatnog i državnog (javnog) sektora – država svoj dio potreban za financiranje javnih funkcija prisilno, putem fiskalne politike otjelovljene u poreznim propisima, uzima ubiranjem poreza. Zato svako povećanje poreza i time povećanje participacije države u ukupnom društvenom proizvodu, dovodi do povećanje ukupne neefikasnosti cijelog društva, pada gospodarstva i plaća i povećanja nezaposlenosti. Kad to ne bi bilo točno, kad bi privatni sektor i država bili jednako efikasni, onda bi bilo potpuno svejedno koliki bi bio porezni namet, pa bi, primjerice, stopa poreza na dobit, umjesto 20%, mogla biti 40, 60 ili 80%.

Dalje, u cilju postizanje socijalne pravednosti, predlaže se uvođenje visokih poreza na one koji puno zarađuju, pa se sada predlaže stopa poreza od 50% (a bilo je prijedloga i za 66%). Kad bi se stopa poreza povećala na 50%, kao i kod ove sadašnja najviše od 45%, kako se ponaša osoba opterećena takvim porezom. Posve identično kao i poduzetnik kad mu se poveća stopa PDV-a. Zamislimo predsjednika uprave jednog trgovačkog društva čija je godišnja bruto plaća 1,5 milijuna kuna, a poreza stopa se poveća tako da sad prima 200.000 kuna godišnje manje novca u džep. Kad mu se poveća porezni teret, može najprije povećati svoju bruto plaću za iznos dodatnog poreznog nameta te pokušati prevaliti to povećanje na građane kroz povećanje cijene proizvoda i usluga koje prodaje njegovo trgovačko društvo. Ako u tome ne uspije ili uspije samo djelomično, onda može (jer je uprava) taj teret prevaliti za radnike tako da im smanji plaće ili naprosto jedan broj otpusti i tako snizi troškove. A ako mu baš ništa od toga ne pođe za rukom (što je vrlo malo vjerojatno), dići će sidro i otići tamo gdje su porezi niži, a neto zarade više, primjerice u Srbiju gdje je porez na plaće sada 12%, a najavljuje se da bi u zadnjem kvartalu 2010. bio reduciran na 10%. Pitam se zašto Srbija toliko promovira ekonomsku nepravednost i još je hoće povećati? Kako to da oni kod nas koji predlažu tako visoke stope to ne vide, kako to da sindikati to ne vide, da stopa poreza od 50% nikad neće pogoditi dobro plaćene, već one malo plaćene? Kako to da se ne vidi da danas svi porezi prevaljivi i to prevaljivi na potpuno isti način?

Isti je slučaj s porezima na kapitalnu dobit (o spekulativnim dobitcima dalo bi se raspravljati) ili s porezom na dividendu. Zamislite nekog srednjeg poduzetnika koji zarađuje na dividendi od svog poduzeća 10 milijuna kuna godišnje, te od tog iznosa poželi kupiti jahtu za sedam milijuna kuna, a tri nakani reinvestirati i zaposliti 30 ljudi (10 radnika na milijun reinvesticije). Uvedimo porez na dividendu (koji ima dva imena, a prvo mu je porez na dobit) od 15%, dakle porez bi iznosio 1,5 milijuna kuna, a naš poduzetnik primio bi, nakon plaćanja poreza na dividendu, 8,5 milijuna kuna. Što će on napraviti? Ma potpuno isto kao kad se poveća stopa PDV-a ili kad se njegovom predsjedniku uprave poveća stopa poreza na dohodak – nastojat će taj teret prevaliti na svoje kupce tako da mu

nakon plaćanja poreza na dividendu i dalje ostane 10 milijuna kuna, a ako mu to ne uspije na takav način, onda uvijek može smanjiti plaće ili dio radnika otpustiti kako bi dobio svojih 10 milijuna. A ako mu ni to ne uspije, kupit će si jahtu za sedam milijuna kuna, umjesto tri reinvestirat će 1,5 milijun, neće zaposliti 30 već 15 radnika, a uvođenjem poreza na dividendu država će polučiti sjajan rezultat i povećati dramatično pravednost u društvu?! Isto će se dogoditi ako se uvede porez na luksuz, pa cijena jahte više nije sedam, već osam milijuna kuna. Tada će poduzetnik kupiti naravno jahtu, a umjesto tri reinvestirati samo dva milijuna i zaposliti 20 umjesto 30 radnika.

Pri tome smo još zaboravili da smo mahnito u zadnjih 15-tak godina pozaključivali pravo brdo bilateralnih poreznih konvencija kojima smo, bez obzira na našu stopu poreza na dividendu ako je uvedemo, ugovorili da taj porez inozemnim vlasnicima naših poduzeća nećemo naplaćivati ili ćemo ga naplaćivati po bagatelnim stopama (toliko o onima koji tvrde da bi se tim porezom namakla silna sredstva u hrvatski proračun). Kako se nitko ne pita suprotno – ako su poduzetnici jedini kreatori zapošljavanja u Hrvatskoj (ako nisu samo tajkunska banda koju treba istrijebiti), pa ako je istina da se njihovim povećanim oporezivanjem ne postižu željeni ciljevi već obrnuto, zašto onda ne osmislimo mjere kako da tog našeg poduzetnika stimuliramo da za osobnu potrošnju troši manje, a za reinvestiranje više, kako da kupi jahtu samo za tri, a reinvestira sedam milijuna kuna i tako zaposli 70 radnika. Pa sad zbrojite – 10.000 poduzetnika puta 70 radnika, čini mi se da to daje brojku od 700.000 radnika. Još bismo morali uvoziti radnu snagu. Ali zašto bismo to sve radili i pri tome smetnuli s uma stremljenje samo jednom svetom cilju – pravednosti.

Ali ako baš hoćemo pravednost postići porezima, idimo onda do kraja. Zašto bi naš poduzetnik koji zarađuje 10 milijuna kuna od dividende bio kao čovjek vredniji i bolji od bilo kojeg srednjoškolskog profesora koji zarađuje samo 66.000 tisuća kuna neto godišnje (5.500 kuna mjesečno) i pritom još obrazuje budućnost Hrvatske?! Budimo onda pravedni do kraja i našem poduzetniku uvedimo porez na dividendu po stopi od 95% čime će mu dividenda biti svedena, nakon plaćanja poreza, na samo 500.000 kuna što je još uvijek gotovo osam puta više od godišnje neto plaće naših srednjoškolskih profesora, pa će biti potrebno poreznu stopu još nešto povećati (na 99,34% da budem posve precizan) i stvari konačno i zauvijek dovesti u red.

Moram priznati da ja pravednost vidim na drugi način – nije naš problem moguće okolnosti da će se jaz između bogatih i siromašnih povećavati, ali neka oni s niskim primanjima svake godine žive bitno bolje nego prethodne. Napravimo anketu među srednjoškolskim profesorima, koliko god to sad sladunjavo ili patetično zvučalo, bi li radije imali: a) godišnju plaću od 66.000 kuna, a naš poduzetnik dividendu od 10 milijuna kuna; b) godišnju plaću od 66.000 kuna, a naš poduzetnik isto 66.000 kuna (uz poreznu stopu od 99,34%) ili c) godišnju

plaću od 200.000 kuna (tri puta veću), a naš poduzetnik dividendu od 100 milijuna kuna (deset puta veću). Ja vjerujem da bi se 90% naših profesora odlučilo na odgovor c), ali to nećemo nikad doznati, ako takvu jednu anketu ne provedemo.

Na kraju, kako bih sve gore navedeno sažeo, htio sam reći da fiskalnu politiku treba strogo ograničiti na prikupljanje sredstava za financiranje javnih zadaća, a ne prtljati s fiskalnom politikom po konceptima kao što su pravednost jer od toga, u konačnici, pate samo građani i ekonomija u cjelini. I zato mislim da se proces propadanja Hrvatske neće samo tako zaustaviti, a da bi se proces zaustavio država treba osigurati (samo) dvoje: (1) efikasan pravni sustav i (2) usko, na jedan cilj usmjerenu fiskalnu politiku. Toga nema, a bojim se da se na ta dva plana još dugo ništa neće napraviti. Istovremeno ne sumnjam da Hrvatska ima snage kao feniks podići se iz pepela, samo je pitanje koliko nam je pepela potrebno.

Hrvoje Zgombić, 26.6.2010.